

СИМВОЛІЧНІСТЬ ТОПОНІМІВ У ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕЗІЇ ДЖ.Г. БАЙРОНА)

Шотова-Ніколенко Г. В., к. філол. н., доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Одеський державний екологічний університет

У статті досліджується функціональне навантаження, особливості символічного вживання топонімів у поезіях Дж. Г. Байрона, з'ясовується стилістична вагомість топонімів, їх символічність, окреслення території, що є об'єктом зображення в ліричних творах Дж. Г. Байрона. Розглянуті топоніми виступають ємним та лаконічним мовностилістичним засобом, що миттєво змінюють час і простір, минуле і сучасне, дійсне та умовне, втілюючи творчий задум митця. Топоніми в аналізованих поетичних творах Дж. Г. Байрона створюють яскравий метафорично-образний контекст своїм неповторним мерехтінням символічних сенсів, концентрують в собі зміст поезій. Стверджується, що топоніми – це дуже влучний та економний спосіб подання історії, зміщення часових пластів, що виконують текстотвірну, виразово-символічну і експресивно-естетичну функції. Як відомо, символ – предметний або словесний знак, який опосередковано виражає сутність певного явища. Топонім наділений властивістю зберігатися в пам'яті людей як певний сюжет, що робить можливим його функціонування в тексті як символу. Завдяки цій властивості топонім, потрапляючи до тексту завдяки майстерності автора, поглиблює загальну ідею тексту і організовує художнє ціле поетичного тексту й сприяє читацькому сприйняттю. Саме топонімам властиве формування географічного простору – місця, часу певних подій. Створене Дж. Г. Байроном символічне поетичне мовлення за допомогою топонімів у контексті його

романтичних творів, унікальне, незважаючи на широкі культурні зв'язки, аналогії і асоціації географічних назв.

Ключові слова: топонім, символічне вживання, лаконічний мовностилістичний засіб, час і простір, метафорично-образний контекст, творчий задум митця.

В статье исследуется функциональная нагрузка, особенности символического употребления топонимов в поэзии Дж. Г. Байрона, выясняется стилистическая значимость топонимов, их символичность, определение территории, являющейся объектом изображения в лирических произведениях поэта. Рассмотренные топонимы выступают емким и лаконичным лингвостилистическим средством, мгновенно меняют время и пространство, прошлое и настоящее, действительное и условное, воплощая творческий замысел автора. Топонимы в анализируемых поэтических произведениях Дж. Г. Байрона создают яркий метафорически-образный контекст своим неповторимым мерцанием символических смыслов, концентрируют в себе смысл поэзии. Утверждается, что топонимы – это очень точный и экономичный способ представления истории, смещение временных пластов, выполняют текстообразующую, выразительно-символическую и экспрессивно-эстетическую функции. Как известно, символ - предметный или словесный знак, который косвенно выражает сущность определенного явления. Топоним наделен свойством сохраняться в памяти людей как некий сюжет, делает возможным его функционирование в тексте как символа. Благодаря этому свойству топоним, попадая в текст благодаря мастерству автора, углубляет общую идею текста и организует художественное целое поэтического текста и способствует читательском восприятию. Именно топонимам свойственно формирование географического пространства – места, времени определенных событий. Созданное Дж. Г. Байроном символическое поэтическая речь с помощью топонимов в контексте его

романтических произведений, уникальное, несмотря на широкие культурные связи, аналогии и ассоциации географических названий.

Ключевые слова: топоним, символическое употребление, лаконичное лингвостилистическое средство, время и пространство, метафорически-образный контекст, творческий замысел автора.

Shotova-Nikolenko A.V. SYMBOLICITY OF TOPONYMS IN POETICAL TEXT (BASED ON THE MATERIAL OF POETRY BY G.G. BYRON)

The article investigates the functional loading, the features of the symbolic use of toponyms in G. G. Byron's poetry, reveals the stylistic importance of toponyms, their symbolism, the outline of the territory that is the object of the depiction in the lyric works of the artist. The considered toponyms serve as a capacious and laconic language-linguistic device that instantly changes time and space, the past and the present, real and conditional, embodying the creative idea of the artist. Toponyms in the analyzed poetic writings by G.G. Byron create a vivid metaphorically-shaped context with their unique flickering of symbolic meanings, concentrating the content of poetry. It is argued that toponyms are a very precise and economical way of presenting history, shifting time sheets, performing textural, expressive, symbolic and expressive-aesthetic functions. A symbol is known to be a substantive or verbal sign, which indirectly expresses the essence of a certain phenomenon. A toponym is endowed with a property stored in the memory of people as a certain plot, which makes it possible for its function in the text as a symbol. Due to this property, the toponym, getting into the text thanks to the skill of the author, deepens the general idea of the text and organizes the artistic whole of the poetic text and contributes to the reader's perception. It is precisely the toponyms that form the geographical space - the place, the time of certain events. By G. Byron created symbolic poetic speech with the help of toponyms in the context of his romantic works, unique, in spite of the wide cultural ties, analogies and associations of geographical names.

Key words: toponym, symbolic use, laconic language-linguistic means, time and space, metaphorical-figurative context, creative idea of the artist.

Дослідження функціонування ономастичної лексики в мові художнього літератури – об’ємна й складна тема, адже у символізації тексту істотна роль належить саме власним назвам. Як відомо, текстовий аналіз ставить за мету дослідити шляхи смислоутворення, проникнути в смисловий об’єм художнього твору і всьому цьому, допомагає онім – як точний і тонкий інструмент художнього письма, що у творі стає художньою деталлю виключної вагомості. Як правило, об’єктом пильної уваги дослідників з літературної ономастики є онімний простір, ономастична парадигма тексту і в цілому творчість письменника або поета, а також семантична та функціональна специфіка власних назв у тексті, з увагою на те, що художній текст за своєю суттю є завжди символічним. Сучасні лінгвістичні й ономастичні дослідження базуються на класичних фундаментальних працях В. В. Виноградова, Л. В. Щерби, Михайлова В. Н., В. А. Никонова, О. В. Суперанської, Ю. О. Карпенка, В. А. Кухаренко, Л. О. Белея, Д. Г. Бучка, В. М. Калінкіна. Дослідження онімного простору творів письменників та поетів різних лінгвокультурних літературних періодів розкриває перед дослідниками-ономастами необмежені можливості.

При дослідженні географічних назв у художньому творі стає очевидним той факт, що функції топонімів досить широкі та різноманітні, і не зводяться просто до вказівки місця подій [1, с. 17]. Топоніми займають особливе місце в тканині художнього твору, адже “кожна подія, хоч не значна, а тим більше значна, відбувається... на певній точці у просторі” [2, с. 6]. Отже, топоніми формують географічний простір будь-якого літературного твору, немов би створюючи контурну карту, на яку потім накладається дія [3, с. 167]. Як і всі власні назви, топоніми підпорядковані загальним законам художнього контексту, експресивно та стилістично насичені. Це вони створюють

просторову доміанту художнього тексту [4, с. 114]. Загальновідомо, що досягнути достовірності опису без географічних назв вельми важко [5, с. 31].

Як відомо, функція топоніма в художньому творі полягає в тому, щоб посилити локальну характеристику співвідношення “персонаж – місце дії”, “ствердити ефект реальності і правдивості” [6, с. 113] чи навпаки ірреальності, загадковості, умовності, небуденності зображуваних подій, тобто “відіграє одну з найважливіших ролей, стає найважливішим важелем художності у текстовій побудові” [7, с. 82]. Давно вже помічено вченими, що “літературний топос являє собою індивідуальну авторську систему” [8, с. 170], “для кожного письменника характерне своє особливе використання топонімів та манера вписування їх у контекст” [4, с. 114]. Літературний топонім завжди задіяний у контекст твору, мобілізований автором з безлічі назв саме для цього твору, працює на нього. Т. В. Немировська у своїй статті „Некоторые проблемы литературной ономастики” запропонувала схему поділу літературної онімії за родами та жанрами художнього твору: 1) онімія поезії, або поетична ономастика, – лірика, поеми, балади; 2) онімія художньої прози, або художня ономастика, – оповідання, повісті, романи; 3) онімія драматургії, або драматична ономастика, – комедії, драми, трагедії [4, с. 112-113].

Щодо типології поетичної онімії Ю. О. Карпенко у своїй праці «Типология поетической онимии: М. Бажан, Б. Пастернак, П. Тичина» наголошує на ліричному принципі (образність власних назв, їх фонетична інструментовка), епічному принципі (вагомість власних назв, їх пряме, а не образне вживання), гумористичному принципі (сполучення не сполучуваного, настанова на сміх), а також про ліричний (мінливий і барвистий, як райдуга) чи епічний (потужний і вагомий, як вежа) принципи добору й використання власних назв [9, с. 19].

Велика стилістична вагомість топонімів у створенні художнього часу-простору, притаманного в тій чи іншій формі всім літературним творам, загальновідома. В поезії роль топонімів особливо зростає: треба лаконічніше, і точніше виразити автору-поету свої ідеї в певному часі-просторі, і всьому

цьому допомагає онім як художня деталь виключної вагомості [10, с. 23], що володіє стислими метафоричними контекстами [11, с. 77].

Яскравий представник англійського та світового романтизму першої половини ХІХ ст. є Джордж Гордон Байрон (1788 – 1824), відомий своїми блискучими новаторськими художніми пошуками та тонким відчуттям слова, широко використав топоніми у своїх романтичних поетичних творах.

Завдання статті – описання топонімічного наповнення поетичних творів Дж. Г. Байрона. Мета статті – розгляд топонімів у поезіях Дж. Г. Байрона, а саме з'ясування стилістичної вагомості топонімів, їх символічності, окреслення території, що є об'єктом зображення в ліричних творах Дж. Г. Байрона.

Як відомо, символ – предметний або словесний знак, який опосередковано виражає сутність певного явища [12, с. 635]. О. О. Вартанова зазначає, що топонім наділений властивістю зберігатися в пам'яті людей як певний сюжет, що робить можливим його функціонування в тексті як символу. Завдяки цій властивості топонім, потрапляючи до тексту завдяки майстерності автора, поглиблює загальну ідею тексту і організовує художнє ціле поетичного тексту й сприяє читацькому сприйняттю [13, с. 15].

У драматичному вірші “On Leaving Newstead Abbey”(1806) Дж. Г. Байрон змальовує героїчні діяння своїх предків впродовж тривалого історичного часу. Цей невеликий за об'ємом поетичний твір є дуже насиченим за кількістю ужитих в ньому топонімів, адже, як відомо, у контексті ліричного вірша онім „стає тим універсальним знаком, що вміщує контекстуальну багатозначність, засобом мови, здатним *конденсувати зміст* (курсив наш – Г.Ш.)” [14, с. 89]. Отже, поезія “On Leaving Newstead Abbey” нараховує 5 топонімів. Жанрова приналежність твору є „тим естетичним каноном, згідно з яким автор конструє як сам світ, що зображується, так і засоби його вербалізації” [15, с. 36]. Ця романтична поезія починається з урочисто-драматичного перифрастичного звертання до топоніма *Newstead*, що для поета постає як символ героїчної старовини, її осередком, оповитим серпанком

смутку та туги за славними минулими часами: Through thy battlements, *Newstead*, the hollow winds whistle; | Thou, the *hall of my fathers* (курсив наш – Г.Ш.), art gone to decay; | In thy once smiling garden, the hemlock and thistle | Have choak'd up the rose, which late bloomed in the way [16, с. 27]. Але на тлі занепаду родового гнізда, поет викликає образ гордовитих колишніх господарів – тіні своїх далеких предків – *John of Haristan* (замок Хорістан в графстві Дербішир, давній маєток Байронів [17, с. 451], *Paul, Hubert*, моделюють сюжетний рух твору, одночасно з якими вимальовуються історичні події давніх славних часів: *хрестові походи*: Of the mail-cover'd Barons, who, proudly, to battle | Led their vassals from *Europe* to *Palestine's* plain [16, с. 27]; Near *Askalon's* towers, *John of Haristan* slumbers [16, с. 28]; *бумва при Кресі*: *Paul* and *Hubert* too sleep in the valley of *Cressy*; | For the safety of *Edward* and *England* they fell [16, с. 28]; *громадянська війна 1640-х рр.*: On *Marston*, with *Rupert*, 'gainst traitors contending, | Four brothers enrich'd, with their blood, the bleak field [16, с. 28].

Тут ми маємо змогу переконатися, що топоніми – це дуже влучний та економний спосіб подання історії, за допомогою якого миттєво змінюється, зсувається історичний простір і час – у даному випадку від Середньовіччя – *Ascalon*, фортеця в Палестині, часів хрестових походів (перший похід датується 1096 роком, останній, восьмий, відбувся у 1270 році [18, т. 1, с. 331]; хоронім *Cressy* (1346), одна з самих кривавих битв часів Столітньої війни (1337-1453), де англійці завдали поразки французам [18, т. 1, с. 332], – до періоду громадянської війни, що позначається хоронімом *Marston* (1644) – битва при Марстон-Мурі між революційною армією Олівера Кромвеля і військами Карла I, що зазнав поразки, де брали участь п'ять братів Байронів [17, с. 451]. Згадки історичних антропонімів *Edward* (англійський король Едуард III (1327-1377), який командував військами при Кресі), та *Rupert* (принц Руперт, граф Палатін (1619-1682) – англійський воєначальник, племінник короля Карла I) [17, с. 541] надають урочисто-патетичного забарвлення поезії, відбивають реальний історичний час [19, с. 55] та виконують функцію стиснення змісту [20, с. 278].

Поетонімосфера “Elegy On Newstead Abbey”(1807) нараховує 9 онімів, серед яких 4 топоніми. Як відомо, елегія (з гр. *elegeia* – журлива пісня, скарга) – один із жанрів лірики медитативного, меланхолійного, почасти журливого змісту, що виражає переважно філософські роздуми, змішані почуття смутку і радості [12, с. 231-232]. Ця поезія присвячена подіям громадянської війни XVII ст. в Англії і починається з урочистого звертання до родового маєтку *Newstead*, що впродовж оповіді оповитий серпанком смутку за героїчним минулим: *Newstead!* fast-falling, once-resplendent dome! | Religion’s shrine! repentant *Henry’s* pride! | Of Warriors, Monks, and Dames the cloister’d tomb, | Whose pensive shades around thy ruins glide [16, с. 71]; The gloomy tenants, *Newstead!* of thy cells, | Howling, resign their violated nest [16, с. 77]. На початку твору Дж. Байрон одразу ж робить екскурс в історію заснування Ньюстеда: фразою *Henry’s pride* поет має на увазі англійського короля Генріха II, який заснував Ньюстедське абатство у 1170 році після вбивства Томаса Беккета. Томас Беккет – англійський канцлер і архієпископ, який виступив проти політиці Генріха II, що була скерована на обмеження церковних привілей. У ці часи абатство мало назву *de Novo Loco*, звідси англосаксонська назва *Newstead* [17, с. 451]. Вводячи читача в історію заснування Ньюстеда, Дж. Байрон робить цікавий історичний екскурс за участю двох Генріхів крізь століття, стерши темпоральні межі між різними епохами Середньовіччя та Відродження: One *holy Henry* rea’d the Gothic walls, | And bade the pious inmates rest in peace; | Another *Henry* the kind gift recalls, | And bids devotion’s hallow’d echoes cease [16, с. 73]. Поет має на увазі вже вище згадуваного Генріха II (1154–1189) та Генріха VIII (1509–1547), під час правління якого відбувалася ліквідація монастирських земель. Ньюстедське абатство було скасовано в 1540 році й було передано предку Дж. Байрона – Джону Байрону, який був першим господарем Ньюстеда, а також наглядачем Шервудського лісу [17, с. 451]. Дримонім *Sherwood* – Шервудський ліс, який межував з Ньюстедом, згідно легендам, у XII ст. був притулком уславленого героя англійських балад Робін Гуда і став символом свободи та боротьби з несправедливістю: A Monarch bade

thee from that wild arise, | Where *Sherwood's* outlaws, once, were wont to prowl [16, с. 72].

Також Дж. Г. Байрон використовує перифрази на позначення топонімів. Загальновідомо, що перифраза відноситься до семантико-сміслових стилістичних фігур, яка виступає заміником поняття його дескрипцією і ґрунтується на метафоричному чи метонімічному перенесенні [21: 458]. Виступаючи як прикладка до слова, замінюючи або дублюючи його, перифраза надає образну характеристику або оцінку предмета, особи, дії, вносить у мовлення поетичність, урочистість, іноді іронію [22, с. 79]. В. М. Калінкін виділяє три основні типи ономастичних перифраз: 1) перифрази, що мають у своєму складі власну назву, але відсилають до поняття, що позначене в мові загальною назвою; 2) перифрази, що мають у своєму складі власну назву і відсилають до поняття, що позначено іншою власною назвою; 3) перифрази, що не мають у своєму складі власних імен, і, отже, замінують оніми у даному відрізку тексту [23, с. 223].

Дж. Г. Байрон переважно використовує другий та третій тип ономастичних перифраз. Для Джорджа Байрона перифраза – засіб переважно ліричний, що „дозволяє вільно й з різних боків висвітлювати об’єкт опису і передавати різноманітні почуття та враження, що він викликає у поета” [24, с. 20]. Таким чином, залишаючись засобом, цілком схваленим класиками, перифраза у поета-романтика Дж. Г. Байрона набуває дещо іншого новаторського сенсу.

Три перифрази стосуються Ірландії – *the long-cherished Isle* (довго плеканий острів – Г. III.), *the Shamrock* (конюшина – Г. III.), символ, емблема Ірландії, *the Green* – зелений, національний колір Ірландії. В політичній сатирі “The Irish Avatar” (1821) на офіційні повідомлення преси про нібито лікуючу зустріч виявлену ірландцями англійському королю Георгу IV поет зазначає з іронією: Lo! George the triumphant speeds over the wave, | *To the long-cherished Isle* which he loved like his bride [16, с. 261]; He (George IV – Г. III.) comes in the promise and bloom of threescore, | To perform in the pageant the Sovereign’s part –

| ***But long live the Shamrock***, which shadows him o'er! Could ***the Green*** in his bat
be transferred to his heart! [16, с. 262].

У перекладі пісні відомого грецького поета та борця за незалежність Греції Костянтина Рігаса (1757 – 1798) Дж. Байрон використовує поетичну перифразу ***the seven-hilled city*** (місто на сьомі пагорбах – Г. III.) на позначення славнозвісного міста Константинополя, пригадуючи славетний бій спартанського царя Леоніда під Фермопілами: At the sound of my trumpet, breaking | Your sleep, oh, join with me! | And ***the seven-hilled city*** seeking, | Fight, conquer, till we're free [16, с. 130] (“Translation of the Famous Greek War Song”). Перифраза ***sullen Isle*** (похмурий острів – Г. III.) позначає острів Ельбу, і стає символом занепаду політичної кар'єри та останнього притулку імператора Франції Наполеона Бонапарта: Then haste thee to thy ***sullen Isle*** | And gaze upon the sea; | That element may meet thy smile – | It never was ruled by thee! [16, с. 161] (“Ode To Napoleon Buonaparte”).

У ліричному вірші „Stanzas Composed During a Thunderstorm”, що присвячений прощанню поета з місіс Спенсер Сміт, з якою він познайомився на острові Мальта [17, с. 467], зазначений топонім стає символом ситуації і поданий перифразо ***Calypso's isles***. За допомогою древньогрецького міфонуіма Каліпсо (могутня чарівниця, яка сім довгих років не відпускала зі своїх володінь Одіссея, але не змогла змусити героя забути Батьківщину [26, т. 1, с. 616]) автор відсилає нас до реальної географічної назви ***Мальта*** й надає поезії небуденного, романтичного звучання: Then think upon ***Calypso's isles***, | Endeared by days gone by; | To others give a thousand smiles, | To me a single sigh [16, с. 120]. Подібну ситуацію, де міфологічною назвою позначається топонім, фіксуємо в творі „The Destruction of Sennacherib”: And the widows of ***Ashur*** are loud in their wail, | And the idols are broke... [16, с. 191]). Дж. Байрон використовує міфонуім ***Ашшур*** (бог війни, центральне божество ассірійського пантеону [26, т. 1, с. 145]), надає твору символічного звучання, маючи на увазі Ассірію. Зафіксований міфотопонім в поезіях Дж. Байрона – ***Lethe*** (річка в царстві мертвих, випивши воду якої, душі померлих забувають про своє

колишнє земне життя [26, т. 2, с. 51]) в літературі та мистецтві має усталену символіку – показника забуття, але поет використовує цей міфонім дещо переосмислено: в контексті поезії міфотопонім *Lethe* є важелем Життя й Небуття, що поки дозволяє користуватися життям: Remember Thee! Remember Thee! Till *Lethe* quench life's burning stream | Remorse and Shame shall cling to thee, | And haunt thee like a feverish dream! [16, с. 148] (Remember Thee! Remember Thee!).

Отже, розглянуті топоніми в аналізованих поетичних творах Дж. Г. Байрона створюють яскравий метафорично-образний контекст своїм неповторним мерехтінням символічних сенсів, концентрують в собі зміст поезій, виступаючи особливим ємним та лаконічним мовностилістичним засобом, що миттєво змінює, зсуває час і простір, минуле і сучасне, дійсне та умовне. Топоніми – це дуже влучний та економний спосіб подання історії, зміщення часових пластів, що виконують текстотвірну, виразову-символічну і експресивно-естетичну функції. Створене Дж. Г. Байроном символічне поетичне мовлення за допомогою топонімів у контексті його романтичних творів, унікальне, незважаючи на широкі культурні зв'язки, аналогії і асоціації топонімічної онімії.

Подальше вивчення онімного простору поетичних творів Дж. Г. Байрона дозволить краще зрозуміти сутність художнього письма, ідіостиль поета, декодувати творчий задум митця, адже вивчення функціонування власних назв у художньому творі належить до актуальних проблем інтерпретації тексту, загальної теорії літературно-художньої ономастики, стилістики англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карпенко Ю. А. Стилистические возможности топонимических названий. Питання стилістики української мови в її взаємозв'язку з

- іншими слов'янськими мовами. Тези доп. міжвуз. наук. конф. Чернівці, 1963. С. 17 – 20.
2. Фененко М. В. Топоніміка України в творчості Тараса Шевченка. К.: Рад. школа, 1965. 128 с.
 3. Хрептулов А. А. Топонимическая стратификация художественного произведения // Шоста Республіканська ономастична конференція: Тези доп. і пов. Т. 1. Теоретична та історична ономастика. Літературна ономастика. Одеса, 1990. С. 167 – 168.
 4. Немировская Т. В. Некоторые проблемы литературной ономастики. Актуальные вопросы русской ономастики: сб. науч. тр. К.: УМК ВО, 1988. С.112 – 122.
 5. Карпенко Ю. А. Ономастика новой прозы В. П. Катаева. Язык и стиль произведений В. П. Катаева, К. Г. Паустовского, Л. И. Славина: сб. науч. тр. Одесса: ОГУ, 1987. С. 25 – 33.
 6. Лукаш Г. П. Структурно-семантична організація онімної лексики художнього тексту. Питання сучасної ономастики. Дніпропетровськ, 1997. С. 113 – 114.
 7. Крупеньова Т. І. Онімія повісті Марко Вовчок “Інститутка”. Записки з ономастики: Збірник наукових праць. Одеса: Астропринт, 2005. Вип. 8. С. 78 – 83.
 8. Лукаш Г. П. Структура онімних полів художнього ономастикону. Лінгвістичні студії: Збірник наукових праць. Донецьк, 1994. Вип.1. С.166 – 171.
 9. Карпенко Ю. О. Типологія поетичної онімії: М. Бажан, Б. Пастернак, П. Тичина. Шляхи посилення ефективності практичного курсу української мови та виховання читацької майстерності. Матеріали обл. мінвуз. наук-метод. конф. Одеса, 1992. ч. I. С. 19.
 10. Немировська О. Ф., Немировська Т. В. Українська літературна ономастика: взаємозв'язки і паралелі поезики. Літературна ономастика

- української та російської мов: взаємодія, взаємозв'язки: Збірник наукових праць. К.: НМК ВО, 1992. С. 18 – 25.
11. Фоякова О. И. Имя собственное в художественном тексте: Учебное пособие. Л., 1990. 103 с.
 12. Літературознавчий словник-довідник. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. К.: В. Ц. „Академія”, 1997. 752 с.
 13. Варганова О. А. Англоязычные топонимы и их стилистический потенциал в поэзии: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. СПб., 1994. 20с.
 14. Троян Т. І. Семантичний потенціал топоніма України в поезії О. Олеся. Записки з ономастики: Зб. наук. праць. Одеса: Астропринт, 1999. Вип. 2. С. 88-93.
 15. Колегаева И. М. Текст как единица научной и художественной коммуникации. Одесса, 1991. 121 с.
 16. Byron G. G. Selections from Byron. М.: Progress Publishers, 1973. 526 p.
 17. Демурова Н. Комментарий. Selections from Byron. М.: Progress Publishers, 1973. С. 449-526
 18. История Франции. М.: Наука, 1972. Т. 1. 357 с.
 19. Немировська О. Ф. Ономастичні реалії як фактор історичного часу і простору (на матеріалі українського народного героїчного епосу). Записки з ономастики: Зб. наук. праць. Одеса: Астропринт, 2007. Вип.10. С. 55-63.
 20. Співак С. М. Кореляція між функціями власних назв у віршованому тексті та стратегіями його композиції. Літературознавчі студії. Збірник наукових праць. К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2004. Вип. 7. С. 275-278.
 21. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006. 716 с.
 22. Макарова С. Я. Перифраза в ономастической и апеллятивной лексике. Лексика русского языка и ее изучение. Рязань, 1988. С. 74-79.
 23. Калинин М. В. Поэтика онима. Донецк: Юго-Восток, 1999. 408 с.

24. Клименко Е. И. Дж. Г. Байрон. Язык и стиль. Пособие по курсу стилистики английского языка. М., 1960. 111 с.
25. Зорин А. Л. Комментарии. Дж. Г. Байрон. Избранная лирика. М., 2004. 768 с.
26. Мифы народов мира. Энциклопедия. М., 1998. Т. 1. 672 с.